Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850

Volume-3, Issue-12, Jan-2014 Available online at www. isrj.net

"बी. एड्. प्रशिक्षणाचा अध्यापन अभियोग्यता यावर होणाऱ्या परिणामांचा अभ्यास."

रेखा भरत पाटील

श्री.सु. हि. नाईक शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय नवापूर जि. नंदुरबार

lkjk'k : 'शिक्षण ही अत्यंत व्यापक प्रक्रिया आहेया प्रक्रियेतून व्यक्ती, समाज, राष्ट्र व संपूर्ण विश्वयांची प्रगती होते या प्रगतीतून सामाजिक परिवर्तनही साध्य होते.

कलाकाराने जसे आपल्या चित्रात सुंदर रंग भरावेत, कुंभाराने जसे मातीतून सुंदर कलाकृती निर्माण करावी तसेच शिक्षण देखील मानवाच्या जीवनाचे उत्कर्ष, उन्नयन घडवून आणण्याचे कार्य करते.

प्रस्तावना :-

आज मानवी जीवनात शिक्षणाला अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. पूर्वीची 'विद्या विहिन पशू' कल्पना आज आणखी पुढे गेलेली आहे.शिक्षणाशिवाय मनुष्याला 'मनुष्य' म्हणून जगणे अशक्यप्राय –ााले आहे. आणि म्हणूनच 'शिक्षण म्हणजे जीवन' असे मत आज अधिक प्रचलित आहे. हे शिक्षण देण्याचे कार्य शाळेत केले जाते. जे पूर्वी गुरुगृही, आश्रमात केले जात असे. शाळेत शिक्षक व विद्यार्थी एकत्र येऊन शिक्षणाची उद्दिष्टे साध्य करण्याचा सतत प्रयत्न करीत असतात. –ाानप्राप्ती होण्यासाठी बालकाला बुध्दी, चातुर्य, रुची, अवधान, वृत्ती, शारीरिक व मानसिक स्वास्थ्य या सर्व बाबी आवश्यक आहेत. बालकात असलेल्या या सर्व शक्तींचा योग्य उपयोग करून –ाान प्राप्त करवून घेणे हे अत्यंत जटिल व क्लिष्ट अशा प्रकारचे कार्य शिक्षणदात्याला म्हणजे शिक्षकाला करावयाचे असते.
शिक्षकाच्या व्यक्तीमत्वाचे पैलू खालीलप्रमाणे

निरोगी शरीरयष्टी, बुध्दिमत्ता, अभियोग्यता, अभिरुची, अभिवृत्ती, नेतृत्व, अध्ययनशीलता, क्रियाशीलता, वत्कृत्व यातील अनेक पैलूंची रुजवणूक बी. एड्. प्रशिक्षणाव्दारे विद्यार्थी शिक्षकांमध्ये केली जाते. वरील पैलूंमधील अभियोग्यतेवर बी. एड्. प्रशिक्षणाचा काय परिणाम होतो हे संशोधिकेला अभ्यासावयाचे आहे.

^x§Â™ :-

1) बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.
1.1 बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.
1.2 बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.
1.3 बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री आणि पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.
1.4 बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री आणि पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.

परिकल्पना :-

1) बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकáÖÝÖ सार्थ फरक आढळत नाही.

1.1 बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभिवृत्तीच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

1.2 बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

1.3 बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री आणिपुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा मध्यमान गुणांकात सा£Ö फरक आढळत नाही.

1.4 बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री आणिपुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

न्यादर्श :-

नवापूर तालुक्यातील श्री. सुरुपसिंग हिऱ्या नाईक शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयातील ६० विद्यार्थी शिक्षकांची निवड यादृच्छिक पध्दतीने केली.

संशोधन पध्दती :-

सर्वेक्षण पध्दत

संशोधनाची साधने :-

विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे मापन करण्यासाठी डॉ. आर. पी. सिंग व डॉ. एस. एन. शर्मा यांच्या अध्यापन अभियोग्यता या प्रमाणित चाचणीचा वापर केला.

कार्यपध्दती :-

बी. एड्. प्रशिक्षण सुरू होण्यापूर्वी म्हणजेच विद्यार्थी शिक्षकांनी शिक्षणशास्त्र पदवी अभ्यासक्रम व प्रशिक्षणासाठी प्रवेश घेतल्याबरोबर ६० विद्यार्थी शिक्षकांकडून अध्यापन अभियोग्यता चाचणी भरून घेतली व वर्षाच्या शेवटी म्हणजे प्रशिक्षण पूर्ण –ााल्यावर अध्यापन अभियोग्यतेचे मापन करण्यासाठी पुन्हा तीच चाचणी भरून घेतली व मिळालेल्या गुणांकांवरुन विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेवर बी.एड्. प्रशिक्षणाचा होणारा परिणाम अभ्यासला.

संख्याशास्त्रीय तंत्र :-

मध्यमान, प्रमाण विचलन व t मूल्य या सांख्यकीय तंत्राचा विचार केला.

सामग्री विश्लेषण व अर्थनिर्वचन :-

उद्दिष्ट क्रमांक. १ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.

परिकल्पना क्रमांक १ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात काही फरक दिसून येतो. तो फरक लक्षणीय आहे किंवा नाही हे पाहण्यासाठी t मूल्याचा वापर करण्यात आला. त्यासंदर्भातील माहिती सारणी क्रमांक. १ मध्ये दिली आहे.

सारणी क्रमांक. १
बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे मध्यमान, प्रमाण विचलन व t मूल्य दर्शविणारी सारणी.

अभ्यास गट	संख्या (N)	मध्यमान (M)	प्रमाणविचलन (S.D.)	t मूल्य	¯ÖÖ¯Ö t “ÖÛ सार्थकता/ असार्थक
प्रशिक्षणापूर्वी (अभियोग्यता)	60	61	12.79	9.59	सार्थक (0.05)
प्रशिक्षणानंतर (अभियोग्यता)	60	82.5	9.75		सार्थक (0.01)

०.०५ स्तरावर नमुनाt मूल्य - 2.00
०.०१ स्तरावर नमुना t मूल्य - 2.66

अर्थनिर्वचन :-

सारणी क्रमांक. १ नुसार बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर अध्यापन अभियोग्यतेचे प्राप्त tमूल्य ९.५९ आहे.

०.०५ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) ५९ करिता नमुना tमूल्य २.२६ आहे.

तसेच ०.०१ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) ५९ करिता नमुना tमूल्य २.०० आहे. प्राप्त tमूल्य (९.५९) नमुना tमूल्य (२.६६) पेक्षा अधिक असल्याने प्राप्त tमूल्य सार्थक आहे.

परिकल्पना परीक्षण :-

¯ÖÖ¯Ö t मूल्य ०.०५ व ०.०१ स्तरावर नमुना tमूल्यापेक्षा अधिक असल्याने प्राप्त tमूल्य सार्थक असल्याने शून्य परिकल्पनेचा त्याग केला.

बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात वाढ –ÖÖ»ÖÛ †ÖÆê.

निष्कर्ष :-

²ÖßÎ. एड्. प्रशिक्षणामुळे विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत लक्षणीय वाढ होते.

उद्दिष्ट क्रमांक. १.१ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या अभ्यास करणे.

¯Ö׸कल्पना क्रमांक १.१ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात काही फरक दिसून येतो काय तसेच हा फरक लक्षणीय आहे किंवा नाही हे पाहण्यासाठी tमूल्याचा वापर करण्यात आला. त्यासंदर्भातील माहिती सारणी क्र. २ मध्ये दिली आहे.

सारणी क्र. २

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे मध्यमान, प्रमाण विचलन व tमूल्य दर्शविणारी सारणी.

अभ्यास गट	संख्या (N)	मध्यमान (M)	प्रमाणविचलन (S.D.)	tमूल्य	¯ÖÖ¾Ö t“ÖÖß सार्थकता
Ã¡Öß प्रशिक्षणापूर्वी	30	61.83	13.03	3.60	सार्थक (0.05)
Ã¡Öß प्रशिक्षणानंतर	30	73.16	11.28		सार्थक (0.01)

०.०५ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.04
0.01 सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.76

अर्थनिर्वचन :-

सारणी क्रमांक. ३ नुसार बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे प्राप्त tमूल्य ३.६० आहे.

०.०५ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) २९ करिता प्राप्त t मूल्य (३.६०) नमुना tमूल्य (२.०४) पेक्षा अधिक आहे. प्राप्त tमूल्य नमुना tमूल्यापेक्षा जास्त असल्याने ते सार्थक आहे.

तसेच ०.०१ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) २९ करिता नमुना tमूल्य २.७६ आहे. प्राप्त tमूल्य (३.६०) हे नमुना t मूल्य (२.७६) पेक्षा अधिक असल्याने प्राप्त tमूल्य सार्थक आहे.

परिकल्पना परीक्षण :-

०.०५ व ०.०१ स्तरावर नमुना tमूल्यापेक्षा प्राप्त tमूल्य अधिक असल्याने शून्य परिकल्पनेचा त्याग केला.

निष्कर्ष :-

बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत वाढ होते.

उद्दिष्ट क्रमांक. १.२ :- बी. एड्. व प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा शोध घेणे.

परिकल्पना क्रमांक १.२ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात काही फरक दिसून येतो काय तसेच हा फरक लक्षणीय आहे किंवा नाही हे ¯ÖÖÆण्यासाठी tमूल्याचा वापर करण्यात आला. त्यासंदर्भातील माहिती सारणी क्रमांक ३ मध्ये दिली आहे.

सारणी क्र. ३

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे मध्यमान, प्रमाण विचलन व tमूल्य दर्शविणारी सारणी.

अभ्यास गट	संख्या (N)	मध्यमान (M)	प्रमाणविचलन (S.D.)	tमूल्य	¯ÖÖ ŸÖ t“ÖÖ सार्थकता / असार्थकता
¯Ö¹ýÂÖ (प्रशिक्षणापूर्वी)	30	61.16	13.35	2.45	सार्थक (0.05)
¯Ö¹ýÂÖ (प्रशिक्षणानंतर)	30	70.5	16.72		असार्थक (0.01)

०.०५ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.04
०.०१ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.76

अर्थनिर्वचन :-

सारणी क्रमांक. ३ नुसार बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी आणि प्रशिक्षणानंतर पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे प्राप्त tमूल्य २.४५ आहे.

०.०५ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) २९ करिता नमुना tमूल्य २.०४ आहे. प्राप्त tमूल्य (२.४५) हे नमुना tमूल्य (२.०४) पेक्षा अधिक असल्याने प्राप्त tमूल्य सार्थक आहे.

०.०१ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) २९ करिता नमुना tमूल्य २.७६ आहे. प्राप्त tमूल्य (२.४६) हे नमूना tमूल्य (२.७६) पेक्षा कमी असल्याने प्राप्त tमूल्यअसार्थक आहे.

¯Ö×रकल्पना परीक्षण :-

०.०५ सार्थकता स्तरावर नमुना t मूल्य (२.०४) पेक्षा प्राप्त tमूल्य (२.४५) पेक्षा अधिक असल्याने शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल.

०.०१ सार्थकता स्तरावर नमुना t मूल्यापेक्ष प्राप्त tमूल्यकमी असल्याने शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार केला.

निष्कर्ष :-

1) ०.०५ सार्थकता स्तरावर बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत वाढ —ÖÖ»ÖÖ †ÖÆे.
2) ०.०१ सार्थकता स्तरावर बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत कोणताच परिणाम —ााला नाही.

Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850

Volume-3, Issue-12, Jan-2014 Available online at www. isrj.net

3) **उद्दिष्ट क्रमांक. १.३ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.**
परिकल्पना क्रमांक १.३ :- बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात अत्यंत कमी फरक दिसून येतो. हा फरक लक्षणीय आहे किंवा नाही हे पाहण्यासाठी tमूल्याचा वापर करण्यात आला. त्यासंदर्भातील माहिती सारणी क्रमांक. ४ मध्ये दिली आहे.

Ãारणी क्रमांक. ४
बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे मध्यमान, प्रमाणविचलन ¾Ö tमूल्य दर्शविणारी सारणी.

अभ्यास गट	संख्या (N)	मध्यमान (M)	प्रमाणविचलन (S.D.)	tमूल्य	¯ÖÖ Ÿö t“Ößß सार्थकता / असार्थकता
Ã¡Öß	30	61.83	13.03	0.197	असार्थक (0.05)
¯Ö¹ýÂÖ	30	61.16	13.35		असार्थक (0.01)

०.०५ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.00
०.०१ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.66

अर्थनिर्वचन :-

सारणी क्रमांक. ४ नुसार बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे प्राप्त tमूल्य ०.१९७ आहे.

०.०५ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) ५८ करिता नमुना tमूल्य २.०० आहे. प्राप्त tमूल्य (०.१९७) हे नमुना tमूल्य (२.००) पेक्षा कमी असल्याने प्राप्त t मूल्य असार्थक आहे.

तसेच ०.०१ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df)५८ करिता नमुना tमूल्य २.६६ आहे. प्राप्त tमूल्य (०.१९७) हे नमूना tमूल्य (२.६६) पेक्षा कमी असल्याने प्राप्त tमूल्यअसार्थक आहे.

परिकल्पना परीक्षण :-

०.०५ व ०.०१ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्यपेक्षा प्राप्त tमूल्य कमी असल्याने शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार केला.

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

निष्कर्ष :-

बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे प्रमाण सारखÖ“Ö †ÖÆ.

उद्दिष्ट क्रमांक. १.४ :- बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचा अभ्यास करणे.

परिकल्पना क्रमांक १.४ :- बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात फरक दिसून येतो तो फरक लक्षणीय आहे किंवा नाही हे पाहण्यासाठी t मूल्याचा वापर करण्यात आला. त्यासंदर्भातील माहिती सारणी क्रमांक. ५ मध्ये दिली आहे.

सारणी क्र. ५

बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे मध्यमान, प्रमाणविचलन व tमूल्य दर्शविणारी सारणी.

अभ्यास गट	संख्या (N)	मध्यमान (M)	प्रमाणविचलन (S.D.)	tमूल्य	¯ÖÖ ŸÖ t“ÖÛ सार्थकता/ असार्थकता
Ã¡ÖÛ	30	73.16	11.28	0.74	असार्थक (0.05)
¯Ö¹ýÂÖ	30	70.5	16.12		असार्थक (0.01)

०.०५ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.00
०.०१ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्य - 2.66

अर्थनिर्वचन :-

सारणी क्रमांक. ५ नुसार बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेचे प्राप्त tमूल्य ०.७४ आहे.

०.०५ सार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df) ५८ करिता नमुना tमूल्य २.०० आहे. प्राप्त tमूल्य ०.७४ हे नमुना tमूल्यपेक्षा (२.००) कमी असल्याने प्राप्त tमूल्य असार्थक आहे.

ŸÖÃÖê“Ö ०.०१ असार्थकता स्तरावर स्वाधीनता मात्रा (df)५८ करिता नमुना tमूल्य २.६६ आहे. प्राप्त tमूल्य (०.७४) हे नमूना tमूल्य (२.६६) पेक्षा कमी असल्याने प्राप्त tमूल्यअसार्थक आहे.

परिकल्पना परीक्षण :-

०.०५ व ०.०१ सार्थकता स्तरावर नमुना tमूल्यापेक्षा प्राप्त tमूल्य कमी असल्याने शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार करावा लागेल.

बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेच्या मध्यमान गुणांकात सार्थ फरक आढळत नाही.

निष्कर्ष :-

बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री व पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत समान वाढ होते.

एकत्रित निष्कर्ष :-

1) बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत लक्षणीय वाढ होते.
2) बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे स्त्री विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत वाढ होते.
3) ०.०५ सार्थकता स्तरावर बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत वाढ होते.
०.०१ सार्थकता स्तरावर बी. एड्. प्रशिक्षणामूळे पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत कोणताच परिणाम होत नाही.
4) बी. एड्. प्रशिक्षणापूर्वी स्त्री आणि पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यता प्रमाण सारख्येच आहे.
5) बी. एड्. प्रशिक्षणानंतर स्त्री आणि पुरुष विद्यार्थी शिक्षकांच्या अध्यापन अभियोग्यतेत समान वाढ होते.